

Barakonyi Károly (szerk.)

Bologna „Hungaricum”. Diagnózis és terápia.

Új Mandátum Könyvkiadó, 2009

2009 az értékelés éve az európai felsőoktatási reform folyamatában. Áprilisban (Leuven, Louvain-la-Neuve helyszínnel) megtartották a felsőoktatásért felelős miniszterek konferenciáját, a bolognai folyamat előrehaladását értékelő, kétévente esedékes konferenciasorozat részeként. Az előkészítő szakértői jelentések megállapították, hogy lényegében teljesült a kitűzött cél, minden részt vevő országban elindult az átalakítás, bevezették vagy elkezdték bevezetni a bolognai elveknek megfelelő képzési rendszert (hozzátéve, hogy a tényleges és teljes kiteljesedéshez még további időre van szükség). Esedékessé vált a 2020-ig tartó második szakasz koncepciójának és teendőinek megtervezése. Megállapították, hogy a reform következtében az európai felsőoktatás presztízse megnőtt. A földrész kilépett önmarcangoló kisebbségi érzéséből, a világ figyelme Európára irányul: itt legalább történik valami, van valamilyen koncepció a felsőoktatás megreformálására. Idén az UNESCO is megrendezte a felsőoktatás helyzetét értékelő konferenciasorozatát. Az Európai Régió konferenciáján (Bukarestben) a bolognai reform nagyvonalú interpretációt kapott: regionális kezdeményezés – globális relevanciával, mintegy követendő példa más kontinensek számára, ahol

ugyancsak nagy nehézségekkel küzd a felsőoktatás.

Az ünneplés a következő évben is folytatódik, hiszen 2010-ben érünk el a reform indításakor a teljesítésre megjelölt határidőhöz. Márciusban kerül sor a záró rendezvényekre Bécs – Budapest helyszínnel. Az eseménysor március 10-én, Budapesten kezdődik egész napos nemzetközi szakmai konferenciával, amelyet az Európai Főiskolai Szövetség szervez (házigazda a Budapesti Gazdasági Főiskola). Március 11-én találkoznak a felsőoktatásért felelős miniszterek a Parlamentben, ahol a záró nyilatkozat elfogadását díszebéd követi (majd utazás Bécsbe, vacsora a Burgban). Közben délután már folyik Bécsben az Európai Egyetemi Szövetség konferenciája, amelynek keretében bemutatják a bolognai reform tartalmi értékelését adó Trends Reportot. A világ minden tájáról érkező vendégeket is fogadó nagyszabású rendezvénysorozat este igazi bécsi bállal végződik a Burgban.

De legyünk igazságosak. Nincs, nem is volt mindig ünneplés az Európai Felsőoktatási Térségben. A szakértői konferenciák, az európai köztes (puffer) szervezetek konferenciái mindig foglalkoztak a megoldatlan kérdésekkel, az egyre-másra felmerülő problémákkal.

Mégis, ha kezünkben tartjuk a most bemutatott könyvet, és megnézzük a hátsó borítót, nagyon nem lepődünk meg ugyan, de elgondolkodunk az ott olvasható mondatokon: „Ünnepi hangulatnak, eufóriának, a végzett munka feletti meglegedettségnek nyoma sincs, helyette inkább értetlenség, frusztráció, szkepticizmus, Bologna-ellenesség, bosszúság jellemzi a felsőoktatás szereplőinek hangulatát. Ez nehezen érthető, hiszen hatalmas munka áll a felsőoktatás mögött”. Vajon mi lehet a kedvezőtlen hazai fogadtatás magyarázata?

Az ellentmondásos helyzet megértésére természetesen már több kísérlet történt (pl. a Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Felsőoktatási Kutatások Központja két, 2009-ben rendezett konferenciája is foglalkozott ezzel). A könyv különös jelentőségét az adja, hogy itt a kérdés szisztematikus feltárására, diagnózis felállítására, terápia megfogalmazására vállalkoztak a szerzők. Fontos mű született tehát, amely jókor született, minden érintett figyelmébe lehet ajánlani.

Kiemelkedő erénye, hogy a bolognai folyamat európai és hazai történéseinek kronologikus bemutatása után mélyfúrásra is vállalkozik (amely túlmutat a statisztikai adatokon, dokumentumokon, deklarációkon).

A „Bologna alulnézetben” fejezet kiváló elméleti és módszertani magalapozás után 13 – egyetemi–főiskolai vezetőkkel készített – interjú anyagát dolgozza fel (Schwarz Kitti munkája – csak gratulálni tudok hozzá). A kvalitatív módszer bevetése nagyon jó ötlet volt, olyan összefüggésekre, megfontolásokra mutat rá, amelyekig a szokásos leegyszerűsített gondolkodás és extenzív módszertani megközelítés soha nem jut el.

A második mélyfúrás az intézményi szintet, az egyetemi kormányzás kérdéskörét érinti, mégpedig a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem példáján, mondhatni esettanulmányként. A „Bepillantás az elefántcsonttoronyba” fejezet Szabó Tibor munkája, amely életszerűsége, őszintesége következtében élvezetes és tanulságos olvasmány (miközben szakmai és módszertani szempontból kiválóan megfelel a követelményeknek). Bár ez a téma nem része közvetlenül az Európai Felsőoktatási Térség kialakítását megcélzó reformnak, felvetése Magyarországon időben egybeesett a bolognai folyamatokkal. Ha ezt végiggondoljuk, akkor megértjük azt a sajátos helyzetet, hogy nálunk – a kettősség nem tisztázott volta következtében – a modernizáció, az európai felzárkózás két vonulata kölcsönösen rontotta egymás esélyeit, és ez máig akadályozza az intellektuális és érzelmi elfogadásukat. És itt – az én olvasatomban – már el is jutottunk a diagnózis egyik kulcseleméhez.

Örök optimista lévén, a legnagyobb érdeklődéssel a terápiáról és a kritikus feladatokról szóló fejezeteket olvastam. A megállapítások és javaslatok döntő többségét megalapozottnak, helyénvalónak tartom. Közülük most egyet emelek ki, mégpedig azért, mert teljesen egyetérték velem, és

megfogadását igen fontos és sürgős teendőnek tartom. Barakonyi Károly – hasonlóan az európai elemzőkhöz – kiemelten kezeli az alapképzések ügyét, hiszen a reform összes gondja lényegében ezen a képzési szinten összpontosul a maga konkrétságában. Ma már nyilvánvaló, hogy az alapképzéstől elvárt feladatok ellátása szétfeszíti az adott kereteket, ráadásul az eredeti bolognai követelmények mellé időközben továbbiak is adódtak, Barakonyi Károly pedig – meggyőzően – még ki is egészíti ezeket. (Az eredeti elgondolás az általános műveltség megadását, az életen át tartó tanulás megalapozását, a mesterképzésbe való belépés előkészítését, az európai polgári létre való felkészítést és a munkaerőpiacra való kilépés szakmai feltételeinek biztosítását tűzte ki célul. A kutatói munka alapvető elemeinek beépítése mint feladat később merült fel, amikor a reform időben elérte a mesterképzés és a PhD-képzés szintjét. A nemzetközi mobilitás kezdettől fogva alapvető cél, és döntően ennek is az alapképzési programok keretében kell megvalósulnia. Barakonyi Károly a szak-, szakirány-módosítás lehetőségének megteremtését is felveti ugyancsak az alapképzés keretében). Ebben az ügyben itthon biztosan tenni kell valamit. A problémát lényegesen enyhítené a képzési programok két irányultságának – akadémiai és professzionális – intézményesített elfogadása. Ehhez én hozzáteszem, hogy komolyan megfontolandó az alapképzési programok időtartamának meghosszabbítása, elsősorban a professzionális irányultságú programok esetében, illetve minden olyan programnál, ahol az szakmailag indokolt.

Több ponton van tartalmi vitám Barakonyi Károllyal, és fogunk mi még vitázni. Ezúttal egy – általam fontosnak tartott – pontot

emelek ki. A bevezető fejezetben Barakonyi Károly az eredeti bolognai elvektől való eltérés folyamatát és következményeit taglalja. Megállapítja, vannak, akik azt állítják, ez nem magyar sajátosság, hiszen mások is ezt csinálják. Akkor viszont, ha valóban így lenne – ez annál rosszabb az EFT-nek, mert ennek következtében az európai felsőoktatás nem lesz képes viszonyítani elvesztett versenyképességét. Nos, én már hosszabb ideje azt állítom – a tények, a bolognai folyamathoz kapcsolódó elemzések, értékelések, szakkonferenciavíták tanulságai alapján –, hogy a bolognai reformot sokféle konkrét módon valószínűsítette meg a részt vevő 46 ország. Ezek az eltérések általában nem jelentik a vállalt feladat kijátszását, hanem azt, hogy a nemzeti hagyományokat figyelembe véve, a saját korábbi felsőoktatási modelljük kedvező elemire építve implementálták a nagyon tágra megfogalmazott bolognai elveket (az eltérés megjelenik a képzési programok időtartamától az általános és a szakképzési programokon belüli helyének kijelöléséig). Az egyedi megoldások mögött máris kirajzolódnak az azokat egységbe foglaló fő modellek: és lássunk csodát, a brit, a humboldti és napóleoni Európa határai, most a bolognai reform bevezetése, az összehangolás után is kibontakoznak, viszont teljesen új elemként egy-egy országon belül az intézmények szintjén is megjelenik és erősödik a differenciálódás. A reform előrehaladtával egyre inkább nyilvánvalóvá vált ez a jelenség, és a fő dokumentumok már évek óta kiemelt előnyként említik a diverzifikáltságot, a sokféleséget, mint egyik fő európai értéket és vonzó sajátosságot. Valószínűleg meg kell barátkoznunk azzal, hogy éppen a feloldhatatlannak látszó elmentmondások adta lehetőségek megtalálása Európa nagy esélye:

verseny és kooperáció együtt, vagy a felsőoktatási rendszerek összehangolása, ami differenciálódáshoz vezetett.

Az új könyv méltatója nem opponens, az egy másik szerep, mindazonáltal egy-egy bíráló megjegyzést illik tenni. Ráfért volna még a könyvre egy olvasószerekesztői simítás, néhány tényszerű elírás kijavítása, bizonyos ismétlődések kiszűrése. Jan Sczepanski lengyel szociológus 1960-as években írott műve túl nagy teret kap a könyvben (egyébként a Marton Melinda által jegyzett fejezet kitérő munka), talán születtek azóta frissebb publikációk is a felsőoktatás elméleti kérdéseiről. Meg kell védenem Max Weber-t. A 166. oldalon szerepel a következő mondat: „A jelenlegi felsőoktatási vezetési gyakorlatot – az irányítási

reform elakadása révén – ma amatőr menedzsment rendszerként, weberi bürokratikus szervezetként jellemezhetjük”. Nos, a weberi bürokratikus szervezet lényege, hogy gyors, hatékony és szakszerű, tehát éppen az ellenkező jellemzőkkel bír, mint az itt emlegetett hazai intézmények szervezete (lehet, hogy csak véletlen elírásról van szó).

Utolsó megjegyzésem nem bírálat, inkább egy sóhaj. A könyv elvisz bennünket a hazai felsőoktatási arénába, megismerhetjük a fő aktorok attitűdjét, a kormányzati bürokratikus vonulatot és a piac, a verseny működését. (Kiemelendő értéke a kötetnek, hogy míg sok elemző külön-külön foglalkozik e két vonulattal, addig itt kísérlet történik az együttes kezelésükre.) Elég kíméletlen képet kapunk: szó sincs weberi hatékony

bürokráciáról, sem igazi, racionalizáló hatású piacról. Önző, kisszerű játékosok partikuláris, provinciális vetélkedését látjuk. És sehol se ragyog fel a szikra, a tűz, amit az új tudás létrehozása, a tudás továbbfejlesztése jelent. A tudományos teljesítmény, az akadémiai vonulat csak néhány bekezdést kap, mellékszereplőként jelenik meg. Pedig nem érthetjük meg a bolognai folyamatot és az azt övező félreértéseket, kételyeket, ellenérzéseket, ha nem vesszük észre, hogy ebben a játszmában az autonómiájáért küzdő leláncolt Prometheus is megkerülhetetlen főszereplő, Európában és a magyar ugaron egyaránt.

Hrubos Ildikó

Elhangzott a könyv bemutatóján (a Budapesti Corvinus Egyetemen, 2009. december 11-én).

Tisztelt Szakmabeli! Tisztelt (leendő) Olvasónk!

2009. január eleje óta a **Marketing Menedzsment** tulajdonosa a GfK Hungária Piackutató Intézet.

A Marketing & Menedzsment több mint négy évtizede tart lépést a marketingvilággal: 1967-ben jelent meg először, ugyanakkor, amikor Philip Kotler Marketingmenedzsment című könyve. Azóta több mint 20 ezer oldalon mutatta be a magyar és nemzetközi marketingszakma új ismereteit és megközelítéseit. Beszámolt az eredményekről, bemutatta a fejlődés irányait, számot adott a piackutatás, a reklám, a pr és a menedzsmenttudományok fejlődéséről.

Az egyéves előfizetés 11.800 Ft helyett most kedvezményesen **11.000 Ft**, amely összeg a postaköltséget is tartalmazza.

Fizessen elő most a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail címen, vagy érdeklődjön a GfK Hungária Piackutató Intézetnél az alábbi telefonszámon: +36-1/452-3060!

A Marketing & Menedzsment a szakma hazai viszonylatban egyetlen olyan kiadványa, amely akadémiai rangú lap. Magyarországon csak nálunk olvashatja a marketing- és pr szakma alapköveinek számító, nemzetközileg elismert marketingprofesszorok és gyakorlati szakemberek írásait is egyszerre. A cikkek hosszabb terjedelme lehetőséget ad arra, hogy ne csak felszínesen, feketén-fehéren, szárazon mutassuk be a marketing világot, hanem színesebben és mélységeiben lássák és olvassák azt. Kiadványunk minden számában legalább egy angol nyelvű cikket is közlünk.